Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет економічних наук

Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь - бакалавр

на тему: «**Вплив фіскальної політики на неформальну економіку в Україні**»

Виконав: студент 4-го року навчання,
Спеціальності
072 Фінанси, банківська справа та страхування
Тарадай Олександр Сергійович

Керівник: Сєміколенова С.В.
кандидат економічних наук, доцент

Рецензент Мірошніченко О.Ю.
кандидат економічних наук

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою «_____»
Секретар ЕК _____Донкоглова Н.А.
«__20__» _____червня_____ 2022 р.

Київ 2022

Зміст

Вступ 3

Розділ 1: Теоретичні та методологічні аспекти фіскальної політики держави 6

1.1 Тіньова економіка в Україні 6

1.2 Вплив фіскальної політики на тіньову економіку 9

Розділ 2 Аналіз неформальної зайнятості в Україні 12

2.1 Стан, причини та динаміка неформальної зайнятості в Україні 12

2.2 Фіскальний фактор впливу на неформальну зайнятість в Україні 17

2.3 Модель впливу різних факторів на неформальну зайнятість в Україні 18

Розділ 3 Перспективи переведення неформальної економіки у формальну; 28

3.1 Перспекти зниження рівня тіні в економіці як фактор для збільшення фіскальних надходжень 28

3.2 Пропозиції щодо зменшення неформальної зайнятості 31

Висновки 35

Список джерел 38

Вступ

Економічна політика має на меті підтримувати сталі темпи розвитку. Фіскальна політика – це один із шляхів для прискорення економічних процесів в Україні, проте його стан наразі можна охарактеризувати як неефективний та направлений на досягнення короткострокових цілей пов'язаних з доходами українського бюджету. [3]

Таким чином, найбільш ефективна комбінація фіскального інструментарію, а також його збалансоване застосування може побороти фінансові кризові явища, а також створювати базу для створення сталого соціально-економічного розвитку. Неформальна економіка в Україні є одним із головних факторів, що впливають на сталий розвиток, що і актуалізує вивчення особливостей даного економічного явища, а також того, яким чином він впливає на легальний сектор. [3]

Актуальність. Розвиток вітчизняною економіки в цілому характеризується високими темпами нарощування рівня тіньової економіки, її впливу на глобальні соціальні та економічні ефекти всередині країни. Сьогоднішня політична ситуація, в який перебуває держава також коригує українські соціально-економічні процеси таким чином, що тіньові процеси в них набувають подальшого посилення. [1]

Навіть за умови, що неформальність може приносити не тільки негативні наслідки (наприклад, створення робочих місць, ріст доходів), у довгостроковій перспективі наслідки її прояву переважно негативні – бюджети не отримують достатньо податкових надходжень, еволюціонує корупція, посилюється вплив олігархічних груп на інформаційне середовище громадян, оскільки вони перебувають у трудових відносинах, що знаходяться поза легальною територією, що не дає їм свідомо приймати рішення. [3]

Таким чином, актуальність моєї теми полягає у потребі виявлення зв'язку між рівнем неформального сектора та реалізацією податковою системою своєї фіскальної функції, яка суттєво погіршується від впливу «тіні». З іншого боку, цікавим є те, що фіскалізація може бути одною із суттєвих причин виникнення

тіньової економіки: при зростанні податкового навантаження збільшується кількість причин уникати сплати податків у бізнесменів та працівників. Все вище перелічене актуалізує мою тему. Великий внесок у розвиток даної теми зробили наступні автори – Варналій З.С., Августин Р.Р., Ф. Шнайдер, К. Швабій, В.В. Дубровський. Переважно основною темою досліджень зазначених вище економістів є причини виникнення та шляхи боротьби з неформальною економікою, вплив неформальної економіки на оподаткування.

Мета і завдання дослідження. Метою даної роботи є дослідження впливу методів фіскальної політики на неформальну економіку на основі емпіричних економічних даних, а також обґрунтування напрямків її вдосконалення з урахуванням сучасного стану економіки України.

Відповідно були сформовані завдання, що відповідають цілям роботи:

- пояснити суть та причини неформальної економіки
- пояснити залежність між неформальної економікою та фіскальною функцією податкової системи
- зробити аналіз масштабу та фіскальних наслідків у одній з найбільших сфера неформальної економіки в Україні – неформальній зайнятості.
- дати оцінку методам детінізації з боку податкових органів у фіскальній сфері;
- опрацювати пропозиції по вдосконалення фіскальної політики в умовах існування масштабного неформального фактору.

Об'єктом дослідження взаємодія фіскальної політики та тіньової економіки

Предметом дослідження аналіз проблеми неформальної зайнятості в Україні

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання фіскальних наслідків тіньової економіки. Використано методи аналізу, синтезу, дедукції, індукції, порівняння, узагальнення, графічного зображення даних. Також було застосовано програмне забезпечення EViews 8 для побудови множинної регресії.

Практичне значення одержаних результатів дозволить сформулювати шляхи детінізації за допомогою реформ певних частину податкової системи.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу,

трьох розділів, висновку та списку джерел. Перший розділ розглядає теоретичні відомості об’єкта дослідження, досліджує вплив оподаткування на рівень неформальності в економіці. Другий розділ є аналізом неформальної зайнятості та її залежності від дій фіскальних органів. У третьому розділі опрацьовано шляхи до підвищення ефективності фіскальної політики України да детінізації економіки.

Розділ 1: Теоретичні та методологічні аспекти фіскальної політики держави

1.1Тіньова економіка в Україні

На сьогоднішній день постійний процес змін у світі, в якому інформація перетворилася на цінний товар, а технології стають все вищими, створює передумови та можливості до переходу бізнесу у неформальну сферу. Тіньова економіка має “об’єктивний характер”[13][4], то ж немає можливості повністю ліквідувати її. Альтернативою можуть стати методи, які допомагають знизити її вплив на формальні процеси. Сам по собі вихід бізнесменів «з тіні» не завжди пов’язаний із пропорційним збільшенням надходжень до бюджету. Вчені досі не мають одностайної позиції стосовно формулювання терміну «тіньова економіка», який налічує багато синонімів, що в свою чергу не завжди дає можливість правильно їх використовувати.

Конкретно вітчизняний приклад використання терміну не має чіткого єдиного правила ні по категоризації ні по змісту трактовки, що негативно в свою чергу впливає на уявлення про явище, можливість оцінювати його масштаби, а таким чином і протидіяти.

Власне, термін «тіньова» говорить про те, що неформальна економіка не існує без легальної економіки (тінь та світло), з чого можна припустити, що звичайні економічні закони так само будуть відтворюватись у тіньовій економіці, як вони роблять це в легальній.[8] Слід також зауважити, що сама по собі неформальна економіка не є окремою галуззю легальної, оскільки має потенціал до існування в будь-якій зі сфер першої, що ускладнює визначення її меж. Для більш глибшого розуміння переходу явища в мережевість в контексті інформаційного модерного суспільства слід звернутись до такого поняття як «комунікаційна тінь» - економічна діяльність, що є можливою завдяки новітнім технологічним

досягненням, але при цьому лежать поза межами чинного законодавства і не входить в офіційну статистику через те, що є віртуальною.[10] Також доволі складно отримати або відслідкувати надходження в бюджет з такого виду економічної діяльності. Спробую сформулювати власне визначення терміну на основі прочитаної інформації:

Тіньова економіка – це явище соціально-економічного характеру, яке є комбінацією або невидимих для контролюючих органів держави, або неврегульованих (в незалежності від протиправності чи законності) економічних відносин з метою отримати екстра-дохід за допомогою засекречування інформації про реальний дохід або бажання не сплачувати податки.

Суб'єкти тіньової економічної діяльності – це економічні агенти, що прагнуть до максимізації вигоди непрозорим або чорним шляхом, відрізняються від легальних суб'єктів нижчою вірогідністю бути покараними за девіантну економічну поведінку.

Суб'єкти економічної діяльності		
Вид	Представники	Характеристика
Неформальна	Дрібні підприємці, наймані працівники, дрібні держслужбовці	Не зареєстрована через економічні або юридичні умови
Прихована	Комерсанти, фінансисти, середні бізнесмени, банкіри	Не зареєстрована з метою приховування прибутку від контролюючих органів
Кримінальна	Наркоторговці, бандити, студенти	Злочинна економічна діяльність, однією з ознак якої є використання службового становища

Таблиця 1.1 - Суб'єкти економічної діяльності за видами в тіньовій економіці

Джерело складено автором на основі даних [13]

Тіньова економіка	
Неформальна	Нерегламентоване виробництво та послуги
Прихована	Легальне виробництво та продаж (товари та послуги не обліковуються)
Підпільна	Синонім «кримінальної». Містить у собі заборонені види економічної діяльності такі як корупція, торгівля наркотиками, організована злочинність і т.ін.

Таблиця 1.2 - Складові тіньової економіки

Джерело - *складено автором на основі[13]*

Попри те, що будь-яка легальна економічна діяльність може переходити в тіньову, найбільш часто в тінь переходять такі види економічної активності як: виробнича, розподільча, банківська, інвестиційна, страхова та діяльності, пов’язані з видобутком та розподілом корисних копалин чи природніх ресурсів, сфера надання послуг (наприклад: освіта, медицина).

Найбільша небезпека походить від так званого співробітництва між державою та приватним сектором, яке дозволяє підприємцю отримувати привілеї, пільги, штучно високу конкурентоспроможність, вільне користування ресурсами державами, лобіювання інтересів власних чи пов’язаних з ними фірм, повна відсутність або серйозне обмеження покарання за фінансові злочини.

Після того, як таке партнерство стає нормою і поширеним, тіньова економіка стає небезпечною і економічну систему треба реформувати та детінізовувати, а саме формування несприятливого (невигідного) для тіні інституційного середовища.

Не малою мірою саме стан речей у формальній економіці змушує людей обирати між нею та неформальним сектором. Також це залежить від економічних циклів, під час підйомів ростуть формальні зарплати, проте під час кризи, максимізувати дохід намагаються працівники з формального сектору випробовуючи неформальні канали зайнятості або тіньову діяльність.

1.2 Вплив фіскальної політики на тіньову економіку

Фіскальна функція податкової системи – це здатність формувати державні ресурси за допомогою податків. Її метою є постійне і стабільне отримання державою достатньо податкових надходжень в державний бюджет. Бюджет має поповнюватися рівномірно впродовж бюджетного року по чітко зазначеним датам. Доходи, що передбачені Законом України «Про Державний бюджет України», гарантовано будуть отримані в повному обсязі. Також дамо визначенню поняттю фіскальна достатність – це принцип податкового законодавства, згідно якого встановлення зборів та податків відбувається беручи до уваги досягнення збалансованості витрат бюджет до його надходжень [15]. Регулююча функція податкової системи відповідає за те, щоб вартість ВНП була правильно перерозподілена між платниками податків та державою, також дана функція відповідає за податкові важелі, що можуть прямо або опосередковано впливати на внутрішні соціально-економічні процеси. З метою реалізації податковою системою обидвох з вище зазначених функцій, постає необхідність Для реалізації обох функцій податкова система повинна містити різні види податків з різною цілеспрямованістю.

Податковий кодекс України – це документ, який визначає Порядок стягнення податків та його норми є досить динамічними, оскільки часто змінюються – це в свою чергу має вкрай негативний вплив на стабільність податкової системи. Україна посилається на вимоги Європейського Союзу під час здійснення реформування статус-кво щодо корегування інституційного механізму податкової

системи, але допоки Україна не є членом ЄС, його Директиви щодо побудови системи оподаткування вона дотримуватись не повинна. Складність імплементації євпропейського законодавства також полягає в різності рівней економічного, соціального, політичного розвитках між Європейським Союзом та Україною, то ж європейські норми та інститути податкового права поки не можуть бути використані у вітчизняній економіці. Вітчизняна податкова система не сприяє розвитку здорової конкуренції всередині держави або збільшення рівня активності економічних агентів.

Нині чинна система для формування доходів бюджету є свідченням перехідної економіки, яка не є дуже успішною, при цьому в основному воно концентрується саме на поповненні державного бюджету, що вказує на її переважно фіскальний характер.

Уряд неодноразово намагався вдосконалити податкову, котрій притаманні структурні диспропорції, криза платоспроможності, значні обсяги тіньових оборотів для проведення реформ економіки за допомогою законодавчих актів, що не відповідали потребам економіки.

Прикладом недосконалості ініціатив є, наприклад, закріплене законом 2011 року 1 січня право на отримання платником податків індивідуальної податкової консультації разом із наданням інформації про правові наслідки: пеня, адміністративна, фінансова, кримінальна відповідальності. ІПК по факту є правом платників податків, яким вони опціонально можуть скористатись. Однак тлумачення ПКУ було неоднозачним і на практиці платник податків довго не може отримати відповідь із обґрунтуванням від органів контролю або отримує неякісну відповідь. Такі явища негативно впливають на економічних суб’єктів, як то підприємців чи іноземних інвесторів.

Органи центральної влади і зокрема міністерство не завжди узгоджують свої ініціативи, що витікає у відсутність інфопростору між цими інститутами влади, яка в свою чергу призводить до дублювання виконання функцій, що їм належать.

Наведемо приклад дублювання функцій. Державна служба України з питань праці відповідає за дотримання економічними агентами законодавства про працю та

трудові відносини, має компетенції проводити інспекції для ідентифікації неформальних трудових відносин маючи підстави і робити це може в будь-який день і час беручи до уваги тільки законодавство, що пов'язане з охороною праці. Проте паралельно до цього існує пп. 80.2.7 ПКУ, яка передбачає, що перевірку ПП проводять для отримання даних щодо осіб в наймі, які належним чином не оформлювали трудові відносини. Таким чином маємо ситуацію, що за аналогічну контролюючу функцію несуть відповідальність одразу 2 інститути державної влади, хоча доцільно спрямувати напрямок кожного окремого з них та адекватно розподілити зобов'язання.

Підприємницька діяльність в Україні часто обертається навколо легально-«тіньових» територій закону. Часто податки не сплачуються частково або зовсім, або їх сума свідомо занижується за допомогою корупції або засильної конфіденційності. З одного боку бізнес стає більш гнучким.

Саме тому задля уникнення оподаткування економічними агентами в Україні використовується велика кількість схем, які завдають збитки державі, до яких належать: конвертаційні центри, «скрутки», контрабанда, заниження оборотів, виведення прибутку через псевдо-підприємництво фізосіб, використання схеми з ФОП замість того, аби наймати працівника на роботу.

Тіньові економічні відносини притаманні для всіх країн на світі. З усіх її сфер найбільше місце займає ухилення від оподаткування. Оскільки тіньова економіка існує разом із формальною, то не дивно, що існують взаємозв'язки між ними, які не потрапляють в офіційну статистику і створюють прецеденти податкових порушень, екологічних злочинів, злочинів на виробництві.

Розділ 2 Аналіз неформальної зайнятості в Україні

2.1 Стан, причини та динаміка неформальної зайнятості в Україні

Неформальна зайнятість – це зайнятість, що не є прописаною ні в одному нормативно-правовому акті, її не можна зафіксувати, її не контролює держава, проте співробітники залучені до легальної праці, тобто це є недотриманням формальних вимог закону.

Нижче наведено таблицю щодо осіб, діяльність яких вважається неформальною.

Неформально зайняті в Україні				
Хатні працівники (наймані)	Члени сімей, які працюють безкоштовно	Члени неформальних виробничих кооперативів	Особи, які працюють за власний рахунок (самозайняті) та роботодавці	Наймані працівники, які виконують неформальну роботу на підпиємствах формального сектору (не сплачується ЄСВ)

Таблиця 2.1 - Типи неформально зайнятого населення

Джерело: складено автором на основі [18]

Інформацію щодо цієї праці аналізує, поширює та збирає Державна служба статистики України. За методикою вищезазначеної установи неформальною називається будь-яка праця, яку виконують особи, які не вступали у трудові відносини стосовно правил трудового законодавства.

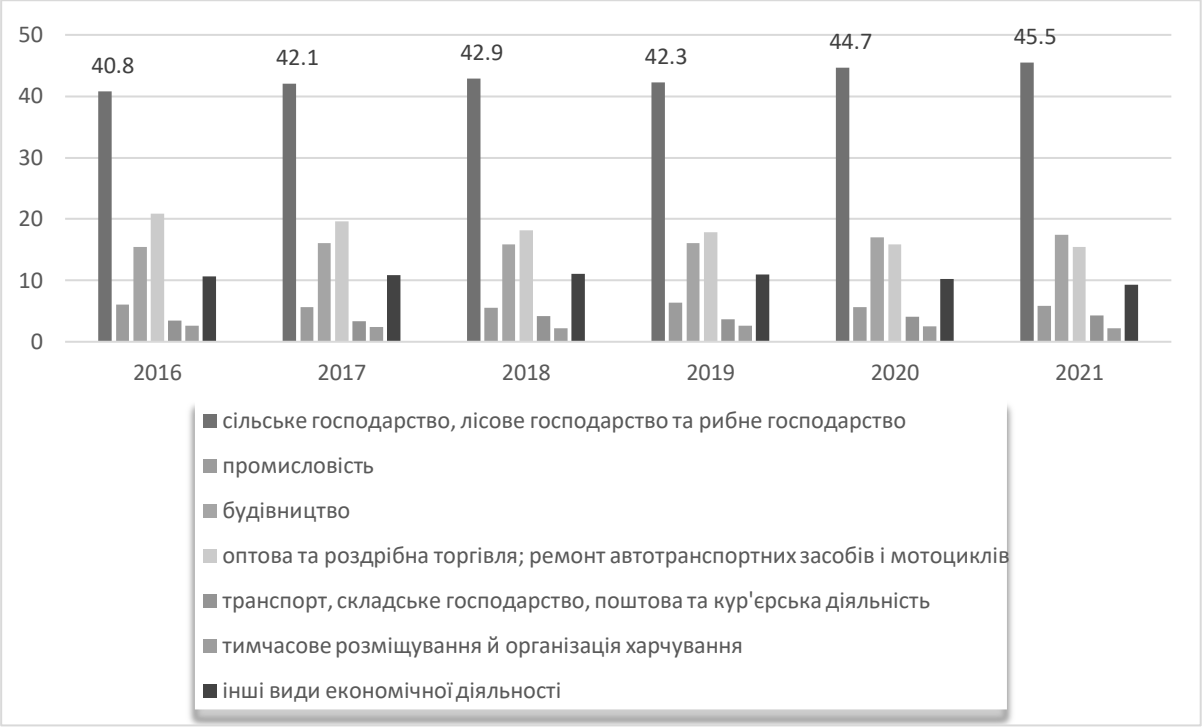

Рисунок 2.1 - Відсоток неформально зайнятого населення за видами економічної діяльності;

Джерело: розраховано автором на основі даних[17]

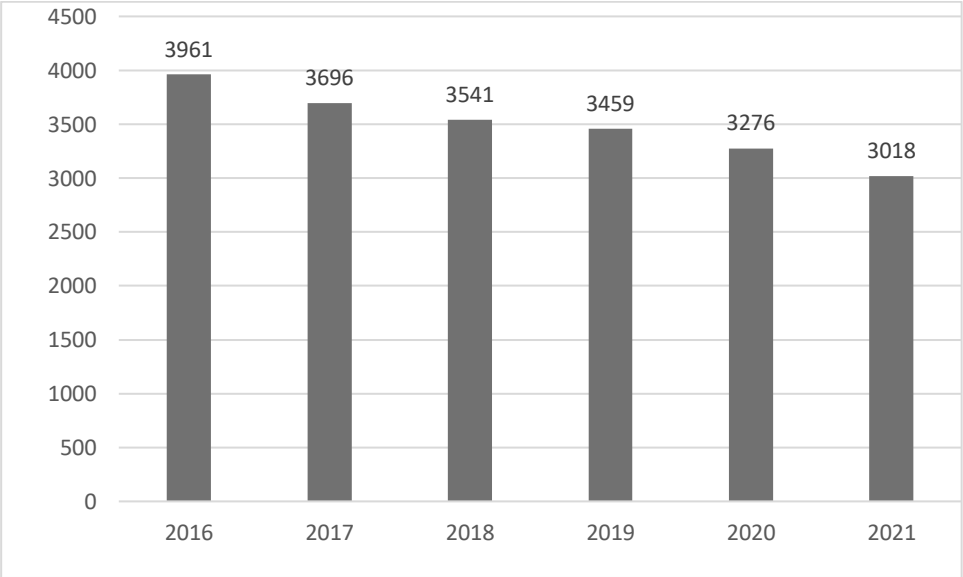

Рисунок 2.2 - Динаміка кількості неформально зайнятого населення в України (тис.осіб);

Джерело: розраховано автором на основі даних[17]

При аналізі двох вищенаведених графіків можна зробити висновок, що кількість неформально зайнятих осіб суттєво зменшився за останні 6 років. При цьому частка неформально зайнятих в сільському господарстві росте порівнюючі з динамікою на фоні інших видів економічної діяльності.

Тип зайнятих за статтю та місцевістю	Кількість тис. осіб	За наймом, тис.осіб	Не за наймом, тис. осіб
Жінки	1,202	470	732
Чоловіки	1,816	833	983
Міська місцевість	1,303	889	414
Сільська місцевість	1,715	414	1,301

Таблиця 2.2 - Класифікація населення залученого до неформальної зайнятості за статтю та місцем проживання

Джерело – складено автором на основі даних[17]

З даних таблиці можна зробити висновок, що обидві статі представлені на ринку неформальної зайнятості і те, що чоловічо-жіноче співвідношення всередині неформально зайнятого населення є нерівномірним і відповідно складає 22% проти 16% відповідно.

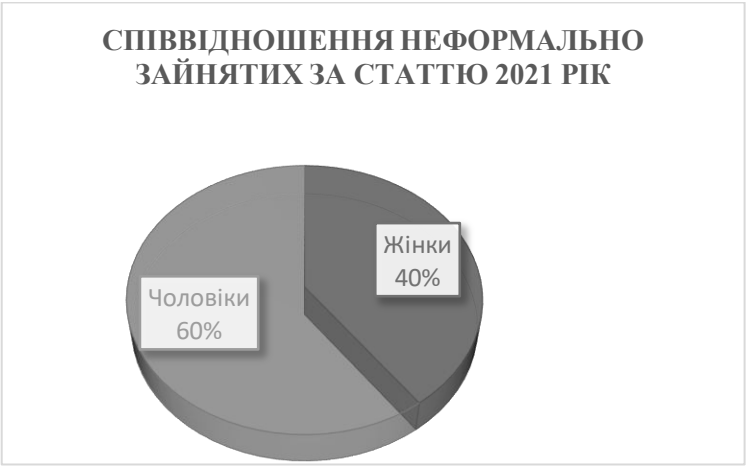

Рисунок 2.3 – Співвідношення неформально зайнятого населення в Україні за статтю в 2021 році

Джерело: розраховано автором на основі даних[17]

У сільській місцевості порівняно із міською чітко простежується превалювання першої над останньою. Можливо, це пов'язано із відсутністю роботу в селах окрім як роботи в агросфері, або неформальна зайнятість в аграріїв на фермах. Хоча жінки і менше представлені в неформальній економіці, більшість із представників неформальної зайнятості жіночої статі працюють не за наймом, в той час як у чоловіків це співвідношення дорівнює майже 1:1.

Рисунок 2.4 – Співвідношення неформально зайнятого населення в Україні за місцевістю в 2021 році

Джерело: розраховано автором на основі даних[17]

Перед тим, як виокремити причини неформальної зайнятості в економіці України, треба коротко оглянути її витоки.

Еволюція етапів «тіньової» зайнятості в Україні

Етап 1991-1991-х років	Криза після розпаду СРСР, зростання податкових ставок, велика кількість

	розрахунків по бартеру. Поширення «тіні» на всі сфери економічного життя. Уникнення оподаткування, комбінації бізнесу та криміналу, вивезення капіталу за кордон. «Тіньові» бізнесмени, неформлаьна зайнятість.
Етап 2000-2014-х років	Сформовано інститути влади, політичн-економічна нестабільність, олігархізація, корупція. Початок жорсткої фіскальної політики. Трудова міграція.
Етап 2014-наші дні	Політично-економічна криза, війна. Курс інтеграції з ЄС. Потреба в реформуванні законодавства та контролів за його дотриманням по європейському принципу. Інфляція, девальвація гривні, погіршення криміногенної ситуації та падіння доходів. Збільшення частки «тіні» в доходах у порівнянні із загальним обсягом (позабюджетна сфера). Сплеск нелегальної трудової міграції. Неформальна зайнятість, нелегальні трудові відносини (за кордоном чи всередині країни), нестандартні форми зайнятості.

Таблиця 2.3 – Еволюція тіньової зайнятості в Україні

Джерело – складено автором на основі [18]

Судячі з таблиці можна стверджувати, що головною причиною поширення неформальної зайнятості (так і неформальності в економіці в цілому) можна вважати системну політико-економічну кризу, яка завдала удару по ринку праці. Корупція з іншого боку робить існування тіньового сектору прибутковим явищем для контролюючих органів.

2.2 Фіскальний фактор впливу на неформальну зайнятість в Україні

Для боротьби з детінізацією неформальної діяльності використовують два фіскальні варіанти взаємодії із заробітними платами: пониження ставки ЄСВ у 2016 році з 34.7% до 22% (Закон «Про реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізацію фонду оплати праці») та збільшення МЗП, що в свою чергу підвищує базу для нарахування ЄСВ. Другий варіант також передбачає надання компетенції уповноваженим органам на додаткові перевірки і можливість накладати штрафи.

Розглянемо більш докладно вплив першого варіанту використання фіскальних методів. При підборі місця праці, людина звертає велику увагу на кількість податків, що буде сплачувати, оскільки це прямо впливає на її економічні вигоди. То ж після того, як ЄСВ знизився до 22%, більше людей мають обрати формальний сектор, а також зменшило напругу на фонді оплати праці. Успішним результатом детінізації мало б бути збільшення кількості зарплат в економіці. В реальності відбулось суттєве збільшення ФОПів у всіх секторах економіки. На основі досліджень, що проведені з емпіричними даними, даний метод не допоміг масштабно детінізувати економіку держави зокрема через нові способи уникнути оподаткування. [19] Далі Уряд знову спробував зібрати кошти в Пенсійний фонд та збільшити бюджетний дохід за допомогою підвищення бази нарахування ЄСВ

в два рази. [20] Даний підхід в реформуванні податкової системи зменшив ЄСВ, а також перевів її на більш регресивний тип.

Дуже важливо, аби податкова система на чолі з державою могли гарантувати адекватне справляння податків усіма, хто повинен це робити і також гарантувати покарання порушникам. Прикладами таких гарантій може буде впровадження в процес адміністрування податків інструментів накшталт електронної бази ПП, використання технологій блокчейн, хмарних середовищ, інструментів для роботи з великою кількістю даних – всі ці рішення суттєво можуть знизити рівень «тіні» оподаткуванні. Якщо узагальнити – невідворотність та суттєвість покарання за фіскальні злочини має перевищувати мотивацію порушити ПКУ задля можливого збільшення прибутків.

Можливість держави нести таке покарання залежить великою мірою від відсотка невеликих за розміром підприємств в економіці порівняно із загальної кількістю підприємств. Справляти податки складніше, коли економічних агентів багато і вони невеликі за розмірами, державі не вистачає ресурсу контролювати все. То ж в таких економіках часто розростається неформальність. [7]

ФРУ (Федерація роботадавців України) наполягають на тому, що в Україні не можна призупиняти проведення перевірок, адже це збільшує суми санкцій, що накладаються на бізнес. [21]

Фіскальний фактор не є вирішальним у розмірі тіньової економіки України, оскільки є багато проблем, що пов’язані з корупцією та відсутності у держави політичної сили, щоб гарантувати виконання законодавства економічними суб’єктами, в іншому разі виконання своїх функцій державою буде неефективним, а неформальність в економіці тільки зростати.

2.3 Модель впливу різних факторів на неформальну зайнятість в Україні

Для побудови моделі множинної регресії було взято квартальні дані з першого кварталу 2014 року по 4 квартал 2021 року – всього 32 спостереження, де Dates –

період, IEMPL – Informal Employment Level (загальна кількість неформальних зайнятих[19], SDWE – Shadow Economy Level (рівень тіньової економіки від Міністерства економіки України[22]), TAX_IND – Tax Index EBA (European Business Association)(податковий індекс від Європейської асоціації бізнесу)[23], ESV_Min – мінімальний ЄСВ (МЗП*ЄСВ) з сайту Міністерства фінансів [24].

Для аналізу використовувався інструмент для статистичного-математичного аналізу EViews 8.

Dates	IEMPL	SDWE	TAX_IND	ESV_Min
2014q01	41896	35	237	422
2014q02	41896	35	237	422
2014q03	41896	35	225	422
2014q04	41896	35	225	422
2015q01	39612	30	225	478
2015q02	39612	30	225	478
2015q03	39612	30	243	478
2015q04	39612	30	243	478
2016q01	39621	33	243	319
2016q02	39621	33	243	319

Рисунок 3.1 – Вигляд імпортованих даних

Джерело - складено автором на основі статистичних даних в програмі EViews [19][22][23][24]

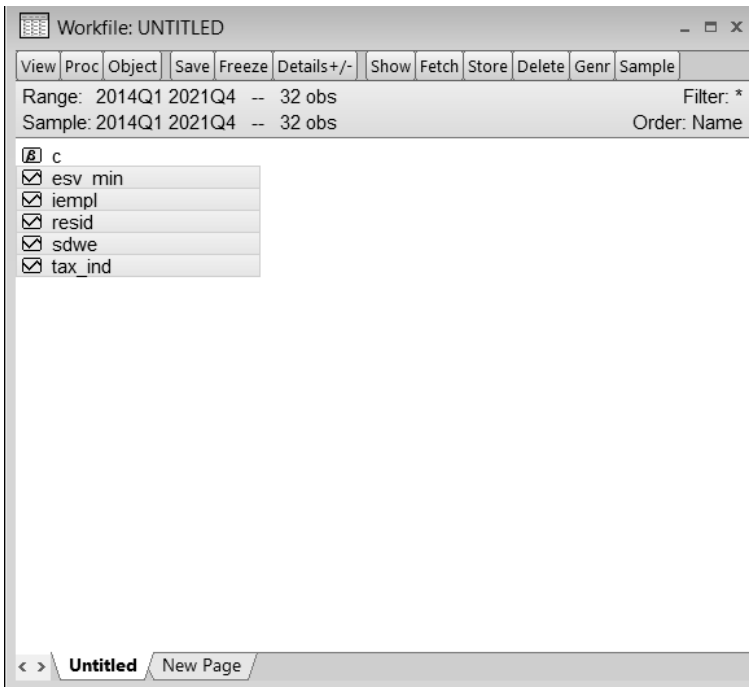

Рисунок 3.2 – Обрання змінних та перевірка якості прогружених даних

Джерело - складено автором на основі статистичних даних в програмі EViews [19][22][23][24]

Iempl пояснювальна змінна, sdwe, tax_ind, esv_min – регресори.

Даний підхід допоможе зрозуміти взаємозв'язок між досліджуваними мною явищами, перевірити вплив економічних факторів, пов'язаних з фіскальною політикою на неформальну зайнятість.

Гіпотези є наступними:

1.Із збільшення рівня мінімального ЄСВ неформальна зайнятість буде зростати;

2.Із збільшенням Податкового індексу неформальна зайнятість буде падати;

3.Із збільшенням рівня тінізації економіки стосовно ВВП неформальна зайнятість також буде зростати;

Далі мною було побудовано кореляційну матрицю. Можна побачити істотну від'ємну кореляцію між IEMP та ESV_MIN, IEMP та TAX_IND, слабку кореляцію між IEMP та SDW. Кореляцію між пояснювальними змінними слабка, то ж модель не є мультиколінеарною.

	IEMPL	ESV_MIN	TAX_IND	SDWE
IEMPL	1.000000	-0.966899	-0.830980	0.623364
ESV_MIN	-0.966899	1.000000	0.779530	-0.562168
TAX_IND	-0.830980	0.779530	1.000000	-0.726346
SDWE	0.623364	-0.562168	-0.726346	1.000000

Рисунок 3.3 – Кореляційна матриця в EViews

Джерело - складено автором на основі статистичних даних в програмі EViews [19][22][23][24]

Далі ми починаємо будувати модель множинної регресії (обираємо метод найменших квадратів).

Отримуємо результат. T-Statistic дорівнює діленню коефіцієнта регресію на стандартне відхилення.

Коефіцієнт R_Squared має доволі високе значення, тобто дана модель на 95% пояснює зміни у змінній IEMPL. Інші 5% це фактори, що не були включені в модель чи не були враховані.

Значення F-статистики дорівнюють нулю, що говорить про значимість рівняння в цілому. Вірогідність прийняття нульової гіпотези близька до нуля.

Mean dependent var – середнє значення досліджуваної змінної.

S.D. dependent var – середні квадратичні відхилення досліджуваної змінної.

Далі йдуть інформаційні критерії Шварца, Акайке, Ганна-Квінна та критерій Дарбіна-Ватсона.

Equation: UNTITLED Workfile: UNTITLED::Untitled\

View | Proc | Object | Print | Name | Freeze | Estimate | Forecast | Stats | Resids

Dependent Variable: IEMPL
Method: Least Squares
Date: 06/15/22 Time: 19:53
Sample: 2014Q1 2021Q4
Included observations: 32

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
ESV_MIN	-8.832529	0.723092	-12.21495	0.0000
TAX_IND	-22.46079	11.18212	-2.008633	0.0543
SDWE	75.54124	93.91489	0.804359	0.4280
C	46899.44	4996.868	9.385768	0.0000

R-squared	0.951232	Mean dependent var	36471.53
Adjusted R-squared	0.946006	S.D. dependent var	3664.240
S.E. of regression	851.4420	Akaike info criterion	16.44821
Sum squared resid	20298696	Schwarz criterion	16.63143
Log likelihood	-259.1713	Hannan-Quinn criter.	16.50894
F-statistic	182.0473	Durbin-Watson stat	0.731957
Prob(F-statistic)	0.000000		

Рисунок 3.4 – Отримано розрахунки моделі

Джерело - складено автором на основі статистичних даних в програмі EViews [19][22][23][24]

Далі ми робимо діагностику залишків, обравши 2 лаги. Другий лаг 0.7779. Вірогідність прийняття нульової гіпотези більше 5%, то ж другий лаг не значимий.

Equation: UNTITLED Workfile: UNTITLED::Untitled\

View | Proc | Object | Print | Name | Freeze | Estimate | Forecast | Stats | Resids

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:

F-statistic	7.286067	Prob. F(2,26)	0.0031
Obs*R-squared	11.49331	Prob. Chi-Square(2)	0.0032

Test Equation:
Dependent Variable: RESID
Method: Least Squares
Date: 06/15/22 Time: 19:58
Sample: 2014Q1 2021Q4
Included observations: 32
Presample missing value lagged residuals set to zero.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
ESV_MIN	-0.100066	0.601641	-0.166322	0.8692
TAX_IND	5.294066	9.816711	0.539291	0.5943
SDWE	47.72646	83.75209	0.569854	0.5737
C	-2806.933	4508.054	-0.622649	0.5389
RESID(-1)	0.642197	0.195204	3.289874	0.0029
RESID(-2)	-0.059652	0.209290	-0.285023	0.7779

R-squared	0.359166	Mean dependent var	2.73E-12
Adjusted R-squared	0.235929	S.D. dependent var	809.1951
S.E. of regression	707.3269	Akaike info criterion	16.12822
Sum squared resid	13008093	Schwarz criterion	16.40305
Log likelihood	-252.0516	Hannan-Quinn criter.	16.21932

Рисунок 3.6.1 – Тест Бреюша-Годфрі (2 залишки)

Джерело - складено автором на основі статистичних даних в програмі EViews [19][22][23][24]

Далі ми видаляємо другий лаг з діагностики. І отримуємо Prob для залишку менше 5%. То ж ми не можемо прийняти нульову гіпотезу про відсутність автокореляції. Що свідчить про те, що вона присутня.

Значимість рівняння теж говорить нам про це. Вірогідність прийняття нульової гіпотези набагато менше 5%.

Equation: UNTITLED Workfile: UNTITLED::Untitled\

View | Proc | Object | Print | Name | Freeze | Estimate | Forecast | Stats | Resids

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:

F-statistic	15.00136	Prob. F(1,27)	0.0006
Obs*R-squared	11.42924	Prob. Chi-Square(1)	0.0007

Test Equation:
Dependent Variable: RESID
Method: Least Squares
Date: 06/15/22 Time: 19:59
Sample: 2014Q1 2021Q4
Included observations: 32
Presample missing value lagged residuals set to zero.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
ESV_MIN	-0.105491	0.591020	-0.178490	0.8597
TAX_IND	6.076012	9.263811	0.655887	0.5174
SDWE	55.35331	78.00039	0.709654	0.4840
C	-3245.183	4165.006	-0.779154	0.4427
RESID(-1)	0.610475	0.157617	3.873160	0.0006

R-squared	0.357164	Mean dependent var	2.73E-12
Adjusted R-squared	0.261929	S.D. dependent var	809.1951
S.E. of regression	695.1882	Akaike info criterion	16.06884
Sum squared resid	13048738	Schwarz criterion	16.29786
Log likelihood	-252.1015	Hannan-Quinn criter.	16.14476
F-statistic	3.750341	Durbin-Watson stat	1.821902

Рисунок 3.6.2 – Тест Бреюша-Годфрі (1 залишок)

Джерело - складено автором на основі статистичних даних в програмі EViews [19][22][23][24]

Далі ми проводимо тест на гетероскедастичність Вайта. Далі ми бачимо, що було побудовано регресію в залежності від залишків моделі від квадратів ESV_MIN, TAX_IND, SDWE. Prob не є статистично значимим. Ми не можемо прийняти нульову гіпотезу. Тобто в моделі присутня гетероскедастичність. Залишки моделі не є гомоскедастичними та не мають постійну дисперсію.

Equation: UNTITLED Workfile: UNTITLED::Untitled\

View | Proc | Object | Print | Name | Freeze | Estimate | Forecast | Stats | Resids

Heteroskedasticity Test: White

F-statistic	5.183359	Prob. F(9,22)	0.0008
Obs*R-squared	21.74512	Prob. Chi-Square(9)	0.0097
Scaled explained SS	15.05673	Prob. Chi-Square(9)	0.0894

Test Equation:
Dependent Variable: RESID^2
Method: Least Squares
Date: 06/15/22 Time: 20:01
Sample: 2014Q1 2021Q4
Included observations: 32

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-10634767	1.47E+08	-0.072499	0.9429
ESV_MIN^2	-3.477778	2.248204	-1.546914	0.1361
ESV_MIN*TAX_IND	257.2477	75.12691	3.424175	0.0024
ESV_MIN*SDWE	96.90260	724.1684	0.133812	0.8948
ESV_MIN	-67673.63	36110.30	-1.874081	0.0743
TAX_IND^2	-1008.170	600.6652	-1.678423	0.1074
TAX_IND*SDWE	1576.543	8617.225	0.182952	0.8565
TAX_IND	324369.8	471149.0	0.688466	0.4984
SDWE^2	10771.21	87494.02	0.123108	0.9031
SDWE	-917697.8	7168971.	-0.128010	0.8993

R-squared	0.679535	Mean dependent var	634334.2

Рисунок 3.8 – Результати тесту на гетероскедастичність моделі

Джерело - складено автором на основі статистичних даних в програмі EViews [19][22][23][24]

Наступний тест на гетероскедастичність – це тест Глейзера, який перевіряє залежність модуля залишків від змінних моделей. Будемо будувати дві регресії – модуль від ESV_MIN. Змінна ESV_MIN є статистично значимою, низька вірогідність прийняття нульової гіпотези. Рівня регресії в цілому є значимим і низька вірогідність прийняття нульової гіпотези.

Залишки моделі залежать від змінної ESV_MIN.

Equation: UNTITLED Workfile: UNTITLED::Untitled\

View | Proc | Object | Print | Name | Freeze | Estimate | Forecast | Stats | Resids

Heteroskedasticity Test: Glejser

F-statistic	2.055083	Prob. F(1,30)	0.1620
Obs*R-squared	2.051551	Prob. Chi-Square(1)	0.1521
Scaled explained SS	1.952677	Prob. Chi-Square(1)	0.1623

Test Equation:
Dependent Variable: ARESID
Method: Least Squares
Date: 06/15/22 Time: 20:04
Sample: 2014Q1 2021Q4
Included observations: 32

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	911.2490	221.9959	4.104800	0.0003
ESV_MIN	-0.381503	0.266123	-1.433556	0.1620

R-squared	0.064111	Mean dependent var	619.3518
Adjusted R-squared	0.032915	S.D. dependent var	508.7493
S.E. of regression	500.3066	Akaike info criterion	15.32878
Sum squared resid	7509200.	Schwarz criterion	15.42039
Log likelihood	-243.2605	Hannan-Quinn criter.	15.35915
F-statistic	2.055083	Durbin-Watson stat	1.360033
Prob(F-statistic)	0.162040		

Рисунок 3.9.1 – Результати тесту Глейзера (мін. ЄСВ)

Джерело - складено автором на основі статистичних даних в програмі EViews [19][22][23][24]

В наступному тесті ми бачимо, що TAX_IND є статистично значимою і залежність модулю залишків від TAX_IND є суттєвої, оскільки низька вірогідність прийняття нульової гіпотези.

Equation: UNTITLED Workfile: UNTITLED::Untitled\

View | Proc | Object | Print | Name | Freeze | Estimate | Forecast | Stats | Resids

Heteroskedasticity Test: Glejser

F-statistic	2.226387	Prob. F(1,30)	0.1461
Obs*R-squared	2.210747	Prob. Chi-Square(1)	0.1371
Scaled explained SS	2.104200	Prob. Chi-Square(1)	0.1469

Test Equation:
Dependent Variable: ARESID
Method: Least Squares
Date: 06/15/22 Time: 20:05
Sample: 2014Q1 2021Q4
Included observations: 32

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	1977.384	914.4078	2.162475	0.0387
TAX_IND	-5.089839	3.411173	-1.492108	0.1461

R-squared	0.069086	Mean dependent var	619.3518
Adjusted R-squared	0.038055	S.D. dependent var	508.7493
S.E. of regression	498.9751	Akaike info criterion	15.32345
Sum squared resid	7469284.	Schwarz criterion	15.41506
Log likelihood	-243.1752	Hannan-Quinn criter.	15.35382
F-statistic	2.226387	Durbin-Watson stat	1.355817
Prob(F-statistic)	0.146113		

Рисунок 3.9.2 – Результати тесту Глейзера (податковий індекс)

Джерело - складено автором на основі статистичних даних в програмі EViews [19][22][23][24]

Наступний тест – це тест Бреуша-Фаррена на гетероскедастичність. У даному випадку будується модель залежності квадрату залишків від всіх описових змінних.

Регресія є значимою та вірогідність прийняття нульової гіпотези дуже низька, як можна побачити з рівняння. Ми не можемо прийняти нульову гіпотезу, модель є гетероскедастичною.

У трьох тестах нульова гіпотеза є низькою, то ж модель є гетероскедастичною.

Equation: UNTITLED Workfile: UNTITLED::Untitled\

View | Proc | Object | Print | Name | Freeze | Estimate | Forecast | Stats | Resids

Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey

F-statistic	4.563509	Prob. F(3,28)	0.0100
Obs*R-squared	10.50831	Prob. Chi-Square(3)	0.0147
Scaled explained SS	7.276152	Prob. Chi-Square(3)	0.0636

Test Equation:
Dependent Variable: RESID^2
Method: Least Squares
Date: 06/15/22 Time: 20:06
Sample: 2014Q1 2021Q4
Included observations: 32

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-10829606	4386405.	-2.468902	0.0199
ESV_MIN	-168.6845	634.7524	-0.265749	0.7924
TAX_IND	11702.12	9816.014	1.192146	0.2432
SDWE	275471.0	82441.39	3.341416	0.0024

R-squared	0.328385	Mean dependent var	634334.2
Adjusted R-squared	0.256426	S.D. dependent var	866769.7
S.E. of regression	747422.0	Akaike info criterion	30.00312
Sum squared resid	1.56E+13	Schwarz criterion	30.18633
Log likelihood	-476.0499	Hannan-Quinn criter.	30.06385
F-statistic	4.563509	Durbin-Watson stat	1.519465
Prob(F-statistic)	0.010043		

Рисунок 10 – Результати тесту Бреуша-Фаррена-Годфрі

Джерело - складено автором на основі статистичних даних в програмі EViews [19][22][23][24]

Розділ 3 Перспективи переведення неформальної економіки у формальну;

3.1 Перспекти зниження рівня тіні в економіці як фактор для збільшення фіскальних надходжень

Для того, щоб покращити роботу фіскального сектору, необхідно скоротити тіньову економіку у цілому. Вирішення цього питання, напряму залежить не тільки від сфери фіскальної політики, але й взагалі від діяльності країни, насамперед від законодавчих та адміністративних інституцій.
Центральними напрямами поліпшення діяльності національних регулюючих органів у галузі запобігання розвитку тіньового сектору економіки виступають:

- Нагляд адміністративних органів та забезпечення детінізації економіки України, а також:
  1) створення механізму, спрямованого на оптимізацію загальної системи адміністративно-наглядової праці органів фінансового нагляду країни;
  2) формування та удосконалення правил, а також нормативних актів для можливості ефективної реалізації нормативно-правових та наглядових законодавств з включенням в розрахунки оцінки можливих ризиків у галузі протидії розвитку тіньовій економіці. Фінансування тероризму та просування зброї масового знищення для визначення послідовності заходів, що звершуються суб’єктами нагляду, для зменшення ризиків під час їх діяльності;
  3) формулювання адміністративних законі та нормативних актів на основі чинних законодавств у даній сфері[2].
- Поліпшення ефективності діяльності моніторингу:
  1) вдосконалення періодичності планових перевірок, а також підтримка вимог законодавства органами фінансового контролю;
  2) оптимізація методології, методичності та загальної допомог об’єктам моніторингу фінансово-господарської діяльності;

3) при порушенні вимог законодавства, щодо вживання передбачених адміністративно-правових заходів, подальше вдосконалення нормативно-правових актів;
4) розширення інформаційно-технічних можливостей національних адміністративних органів щодо збору, обробки, зберігання та передавання важливо-необхідної інформації в одну загальну інформаційну систему;[8]
5) вчасне вживання дієвих заходів посилаючись на законодавство: контроль ділової репутації персоналу, який займає керівні посади, або має намір приймати значущу участь (або отримує вигоду в кінцевому результаті) як суб'єкт фінансового моніторингу; уникнення прийому співробітників на посади управлінців фінансового нагляду, які мають судимість за злочини або тероризм; заходи для неможливості створення капіталу суб'єктів господарювання за рахунок доходів, джерело яких не підтверджується офіційними документами або їх копіями і сертифіковано в установленому порядку [4].

- Посилити зв'язок між національними органами, що контролюють та Державною службою фінансового моніторингу України, а також налагодити зв'язок з правоохоронними органами та загальними суб'єктами фінансового нагляду, які гарантують:

1) забезпечити тісну взаємодію між Державними службами фінансового моніторингу України та дійовими правоохоронним підрозділами;
2) обмінюватися корисною інформацією про спілки, які не виконують обов'язкові вимоги законодавства у галузі фінансового нагляду;
3) сумісну розробку методології оцінки рівня тіньової економіки, та деяких підходів, що встановлюють кримінальні економічні операції;
4) організація черги для створення слідчо-оперативних об'єднаних робочих груп, для детального аналізу, розслідування і розкриття незаконних справ таких категорій, які належать до легалізації доходів, незаконно отриманих та фінансування тероризму [5].

- Поліпшення інтернаціональної співпраці у галузі запобігання поширення тіньової економіки, яке передбачає:

1) прийняття участі у інтернаціональних договорах і роботі з вузьконаправленними міжнародними організаціями;
2) розробка ефективної форми співпраці з міжнародними та міжурядовими товариствами для подальшого співробітництва у припиненні та боротьбі з поширенням тіньової економіки, обираючи групи, які, наприклад, допомагають розробити фінансові заходи протидії відмиванню грошей(FATF), або Комітет експертів Ради Європи, який оцінює заходи боротьби з відмиванням коштів та фінансуванню тероризму(MONEYVAL), ЄС, ООН та іншими; [8]
3) створення та укладання угод про легальний обмін інформацією між державами;
4) визначення та формування ефективної процедури та використання потрібних запобігаючих заходів для країн, які не дотримуються правил інтернаціональних та міжурядових товариств, що займаються боротьбою з припиненням розвитку тіньової економіки.

- Краща професійна підготовка фахівців, які працюють у галузі протидії поширення тіньової економіки, що передбачає:

1) єдина, загальнодержавна система навчання, створена спеціально для спеціалістів даної галузі, яка містить основну підготовку у вищих і спеціальних начальних установах;
2) підготовка та підтримання потрібних умов для навчання кадрів загального фінансового нагляду;
3) модернізація основних форм професійної кваліфікації спеціалістів, які прагнуть припинити поширення тіньової економіки;
4) програмування нових програм для зручності спеціалістів правової галузі, які ведуть справи у даній категорії;
5) підготовчі курси іноземною мовою для експертів, працюючих на міжнародному рівні. [7]

- Впровадження системи оцінювання ефективності внесених заходів для боротьби з тіньовою економікою, яка міститиме обґрунтовані кількісні і якісні критерії оцінок у даній галузі, з автоматичним урахування міжнародних стандартів і вимог.

Таким чином, для того, щоб припинити розвиток тіньової економіки, заходи щодо протидії повинні мати комплексний характер і мають включати систему необхідних єдиних норм і стандартів діяльності, а також має містити необхідні єдині цілі, мати взаємопов'язану законодавчу базу, яка забезпечує чітке позначення рамок діяльності, поділ повноважень кожної ланки системи, єдиної й цілісної політики в цій галузі. При ігноруванні вище вказаних умов, може статися дублювання функцій, та нераціональне використання даних, як наслідок незадовільний результат. Як додаткові заходи, це здійснення ряду організаційних та законодавчих змін у галузі збору податків, задля запобігання ухилення.

3.2 Пропозиції щодо зменшення неформальної зайнятості

Першим, що треба зробити, це розробити антикризовий механізм, що регулював би економічні відносини із метою сгладжених результатів негативних впливів та дисбалансу в моделі регулювання економічної політики.

Розростання тіньової економіки спровоковано не сильною зарегульованістю ринку праці, проте кліматом для бізнесу, який не є задовільним. Сюди також додаються неуспішні практики притягнення до відповідальності та збереження законності.

Аби неформальна зайнятість зменшилась в обсязі потрібно:

- Модернізація інституційного середовища України і створення довіри до держави;

- Реформи економічної політики;

Заходи застосовані урядом впродовж останніх років мають обмежений ефект. В ситуації, коли проблема мають інституційні природу, інтернаціональний досвід дає нам змогу зрозуміти, що здійснення жорстоких економічних заходів із використанням централізації влади та контрольних органів, посилення штрафів та санкцій за порушення законодавства (або проведення тіньової економічної діяльності) не мають такого ефекту як адекватні стимули для входу у формальне середовище, а також користування послугами внутрішніх перевірок чи аудторів.

Фіскальні репресії не допоможуть без розв'язання проблем, що лежать в основі «тіньової економіки», а навпаки спровокують зменшення активності економічних агентів та в цілому просто понизить обсяг «тіні», проте без змін залишиться офіційна економіка, а значить в цілому економіка втрачає.[4]

Політичною основою для зменшення неформальності на ринку праці та приховування заробітних плат мають бути методи «м'якого регулювання», а саме:

- реформування держуправління, а також: покращення юридичної прозорості (з ціллю збільшення довіри роботодавців і робітників у прості та прозорі податкові заходи, вияв поваги зі сторони податківців, відсутність упередженого ставлення;
- допомога судовій системі;
- впровадження глобального бачення на те, як буде виглядати майбутній розвиток в економіці, покращення інституційно-ділового середовища, з метою вдосконалити засоби антикорупційної діяльності та контроль, що має в перспективі створити більшу кількість посад в «білій» економіці[2]
- опрацювання методів, які будуть намагатись покращити якість працездатного робочого ресурсу

- робота над державними послугами та збільшувати обсяги соціально-економічного розподілу (рівність благ між послугою держави та сумою, яку роботодавці або працівники сплачують своїми податками);
- маркетингові ініціативи направлені на збільшення популярності та престижності формальної зайнятості: вона може включати в себе ці складові:

1) Освітній безкоштовний процес для населення з метою створити негативне уявлення про неформальну зайнятість та неформальний сектор в цілому (навчати юридичній складовій питання, пояснювати ризики)

2) Освітній процес для корпоративного сектору економіки для пояснення щодо бази фінансів: правила, цілі, принципи, лекції про податок та його функцію;

Навіть з огляду на спроби влади зменшити час та ціну реєстрації свого ФОП, державний тиск та бюрократія сприймаються так само негативно середовищем підприємців, оскільки вони бачать в них тільки те, що «втрачають».

Неформальна зайнятість найкраще розвивається. Оскільки головне зростання неформальної зайнятості спричинено бумом сфери послуг для населення, то стимулювання попиту на ці послуги може бути одним із шляхів повернення населення до формальної зайнятості, тобто:

- Розробка діджітал-економіки для створення широкого переліку персональних і побутових сервісів;
- Введення оплати електронною карткою за послуги або онлай-платежів, щоб зменшити об’єм незаконної готівки в обороті.
- Імплементація бази даних для самозайнятих, що допоможе їм створити довірені трудові відносини, в майбутньому на базу можна накласти якийсь пароль для контролю.[4]

Скорочення податкових та страхових платежів для дешевих робіт або збільшення доходу, що не є оподатковуваним. В ситуації із недосконалою

системою притягнення до відповідальності та в умовах, де всі будуть не засуджувати «тіньові відносини» це може створити базу для активного збільшення оплати праці, яка не є видимою.

Терміновою для вирішення є проблема зменшення навантаження на платників податків. Оскільки підприємець має на меті звести витрати до мінімума, то першими статтями, з яких він почне, будуть податки. Сучасні технології дозволяють «раціоналізовувати податки».

Найбільшою проблемою, з якою стикаються податківці – це перетворення «офшорів» на бізнес світового масштабу, який маж у своєму розпорядженні близько ½ обсягу фінансових операцій. Тому при внесеннях змін до податкової політики, увагу треба приділяти на певних категоріях доходів (їх важко розкрити): платежі за експлуатацію природних ресурсів, доходи від власності і від діяльності, що негативний вплив несуть на екологію.

Дуже важливо внести зміни у те, як працює контроль над економікою:

- Збір нових професійних кадрів для роботи у контрюючих органах;
- Зробити прямий зв’язок між виділенням коштів для діяльності контролюючих служб та їх відсотком відповідно до загальної суми бюджету;
- Розробка механізму стимулювання працюючих в службах контролю, суть якого полягає в тому що їх оплата буде залежати від суми, яку вони зможуть отримати після оголошення санкцій порушникам;[3]

Система потребує внутрішнього перегляду своїх принципів відносин між її економічними акторами, формування взаємної відповідальності.

Потрібно встановити контроль над активністю менеджерів підприємств з боку всіх працівників та власників, при цьому збільшити прозорість і посилити відповідальність менеджера за підготовку фінансової звітності.[9]

Висновки

При написанні роботи було досягнуто результату – було вивчено вплив фіскальної політики на неформальну економіку в Україні за допомогою неформальної зайнятості в якості предмета, як одного з найбільших джерел вітчизняної тіньової економіки.

Неформальні трудові відносини – це тема, яка стала актуальною тільки останнім часом. Неформальність як складова частина тіньової економіки виявилась непростим та багаторівневим соціальним явищем. Її розповсюдження не прикріплене до географічної картки.

Все ще невідомо, чим обмежене дане поняття, та як правильно його інтерпретувати. Причинами є характер об’єкта, відсутність чітких кордонів в описі неформальної зайнятості, нестача коректних даних по явищу. Неформальна економіка охоплює велику частку робочої сили в світі. Таким чином з кожним днем її проблематика актуалізується.

Збільшення відсотка неформальної зайнятості в офіційній економіці пояснюється глобалізаційними процесами в світі. Конкуренція на глобальному рівні впливає на робочі відносини, що в свою чергу стимулює формальні офіційні компанії наймати працівників. Глобальна конкуренція розмиває трудові відносини, спонукаючи формальні підприємства наймати працівників.

Розповсюдження тіньової економіки у формі неформальності та неформальної зайнятості по світу набирає дедалі більших обертів. Ідея про те, що особливістю неформальних трудових відносин в Україні є те, що великий за масштабом неформальний сектор затримує великі джерела невикористаних ресурсів у формі податкових надходжень, є не зовсім правдою, проте дійсно можна втратити гроші на податках. Невисокі об’єми податкових оборотів проходять через спільні для всіх проблеми в державних управлінні та фінансах.

За останні роки було зроблено багато кроків до покращення нормативної бази, яка в свою чергу регулює економічну активність. Проблема в неефективності введених державою реформах, що пов'язані з дерегуляцією відносин, від яких залежить зменшення частки неформальності, є некоректними і інколи суперечливими. Певне спрощення має з'явитись у нормативній базі, аби прибутки з переходу компаній у формальний сектор перевищили б витрати.

В ситуації, коли в країні присутнє безробіття і відбувається економічний спад, одним із завдань влади мають бути дії на випередження, аби не дати неформальному сектору взяти ініціативу.

Коли у країні в таких масштабах поширюється неформальна зайнятість, це може свідчити про економічну небезпеку та може гальмувати процес інтеграції з ЄС. Тіньова економіка та неформальна зайнятість створюють безліч комплексних задач, з якими країни будуть тільки починати стикатися.

Наразі кожній країні потрібно із засобами, які є у держави, прийти до власної мети зі збільшення кваліфікованих робочих місць і прискорити темпи економічного зростання.

Неформальна зайнятість стає все більше схожою на аналог соціального демпінгу. Це має свій вплив на здатність держави вести сучасну суцільну політику у галузі зайнятості, а також впливає на створення недоброчесної конкуренції.

З іншого боку для роботодавців неформальна зайнятість створює необмежені можливості тиску на своїх робітників, забирає з трудових відносин навіть недосконалий публічний контроль, забирає у працівника здатність відстоювати свої робочі права в суді та перед альтернативними органами державної влади, мати організоване представництво інтересів у соціальному діалозі, порушує права і гідність робочих. Це неухильно збільшення тіні на ринку праці концентрується у певних територіях та певній економічній активності, призвичаює до себе населення країни, підтримує та поглиблює вороже ставлення до інститутів держави.

.

В умовах повальної неформальної зайнятості здійснення повноцінної соціальної, фіскальної, економічної політики не є можливим.

Іноді неформальна зайнятість може бути схожа на легітимну, проте від цього не стає оформленою чи законною. Неформальна економіка без контролю держави може насичувати ресурсами так звану корупцію.Вона може пустити коріння між різними силовими рівнями тіньової економіки, утворюючи тим самим плідне підґрунтя для стратегій гібридних і не менше деструктивних сил в середині і ззовні країни. Саме такий погляд на ситуацію має сьогодні виноситись на повістку дня, коли йде розмова про внесення питання неформальної зайнятості. Це вже сьогодні вимагає винесення питання неформальної зайнятості на порядок денний дискурсу загроз національній безпеці.

Список використаних джерел:

1. Кабінет Міністрів України: Аудит економіки України, 2020. 123 с. -URL: https://nes2030.org.ua/docs/ doc-audit.pdf;
2. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179. Законодавство України: сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/179-2021-%D0%BF#n25;
3. Статівка Н. В., Кучерява К. Я. Основні складники комплексного механізму детінізації економіки України. Публічне управління та митне адміністрування, 2019;
4. Васильців Т. Г., Породко О. Ю. Напрями і засоби детінізації економіки на субрегіональному рівні. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: 2018. , Вип. 1,2018, 81-85 с.;
5. Тенденції тіньової економіки в Україні у січні – березні 2020 року. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (23.09.2020): URL URL: https://www.me.gov.ua/Documents/ List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki;
6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Законодавство України: сайт. URL: https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text;
7. Варналій З. С. Тіньова економіка в системі інституціональних загроз економічній безпеці України. Тіньова економіка: світові тенденції та українські реалії: матеріали міжвідомчої наук. практ. конф. (Київ, 23 черв. 2017 р.). Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2017. 29-32 с.;

8. Августин Р. Р. Пріоритети та механізми системної детінізації економіки України: автореф. дис. … канд. екон. наук: спец. 08.00.03 / Львівський торгівельно-економічний університет. Львів, 2018. 40 с.;
9. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-вр. Законодавство України: сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text;
10. М. І. Мельник Тінізація сектору комерційних послуг: національний та регіональний вимір: наукова доповідь / наук. редактор. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2021. 149 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»);
11. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16.01.2020 р. № 466-IX. Законодавство України: сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466- 20#Text
12. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2021 – 2023 роки : Постанова КМУ від 29 липня 2020 р. № 671. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2020-%D0%BF#Text
13. Шнайдер Ф. Тіньова економіка, 2002 4-59 с.;
14. Свірко С.В. Тіньова економіка як загроза бюджетній безпеці: напрями дії державного управління, 2020;
15. Андрущенко В.П. Податкова система, 2012, 15-19 с.;
16. Закон «Про Державний бюджет України»: URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text;
17. Державна служба статистики України: URL: http://www.ukrstat.gov.ua/ ;
18. Торжевський М. Детінізація зайнятості населення в Україні. URL: https://ipk.edu.ua/science/special_vr/%D0%A2%D0%BE%D1%80%D0%B6%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80.pdf;

19. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо стимулювання податкової відповідальності громадян»: URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1&pf3511=63604;
20. Ухвалено проект Закону для стабілізації пенсійної системи та забезпечення соціальної справедливості. Міністерство соціальної політики України. 14.11.2018: URL https://www.msp.gov.ua/news/16250.htm;
21. Федерація роботодавців України: URL: https://fru.ua/ua/about/committees;
22. Міністерство економіки України «Тенденції тіньової економіки України»: URL: https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki;
23. Європейська асоціація бізнесу: URL: https://eba.com.ua/en/biznes-pokrashhyv-otsinku-podatkovoyi-systemy-ukrayiny/#:~:text=As%20part%20of%20the%20EBA%20Tax%20Index%20survey%2C,result%20in%20the%20history%20of%20research%20since%202011;
24. Міністерство фінансів України: URL: https://index.minfin.com.ua/ua/labour/social/.